

UNIVERZITET U SARAJEVU – PRAVNI FAKULTET

Seriya “Pandemija i pravo”
Eseji, osvrti i komentari
br. 14/2020

Doc. dr. Vildana Pleh
IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA TOKOM PANDEMIJE

Sarajevo, 26. 5. 2020.

IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA TOKOM PANDEMIJE

Krivične sankcije i njihovo izvršenje u specifičnim uslovima kao što je pandemija poseban su izazov! Specifičnosti izvršenja krivičnih sankcija zahtijevaju intervencije koje, na poseban način, zadiru u ljudska prava osoba koje su počinile krivično djelo i zbog toga su im određena prava ograničena ili oduzeta, pa im se “preostala” prava dodatno uskraćuju radi općeg interesa odnosno radi zdravlja ljudi. Postojeća situacija u svijetu, pa i Bosni i Hercegovini, pokazala je (ne)spremnost sistema da reaguju pravovremeno i adekvatno u ovakvim okolnostima kako bi se prioritetno sačuvalo zdravlje ljudi, ali i zaštitila elementarna ljudska prava zagwarantovana najvažnijim međunarodnim i nacionalnim dokumentima. U tim tendencijama svakako se prioritet dao zaštiti života i zdravlja ljudi, dok su se ostala zagwarantovana prava čovjeka ograničavala u skladu s pravnom prirodom pojedinih instituta i razumnim granicama njihovog ograničavanja. Kako je to lijepo rečeno u uvodnom dijelu posebnog dokumenta Vijeća Evrope: “Glavni društveni, politički i pravni izazov s kojim će se naše države članice suočavati odnosiće se na njihovu sposobnost da na djelotvoran način odgovore na ovu krizu, a da istovremeno osiguraju da mjere koje preduzimaju ne ugrožavaju naše dugoročne interese, da se zaštite vrijednosti na kojima se temelji Evropa, odnosno vrijednosti demokratije, vladavine zakona i ljudskih prava. Upravo tu je neophodno da Vijeće Evrope ispuni svoju osnovnu misiju tako što će, kroz svoje statutarne organe i sva svoja nadležna tijela i mehanizme, da obezbijedi forum gdje će se zajednički osigurati da te mjere budu srazmjerne prijetnji koju predstavlja širenje virusa te da budu vremenski ograničene. Virus uništava veliki broj života i mnogo toga drugog do čega nam je stalo. Ne bismo smjeli da dopustimo da uništi naše glavne vrijednosti i slobodna društva.”¹

Tako je bilo i sa zagwarantovanim ljudskim pravima osoba koje su počinile krivična djela, a koje su se nalazile na izdržavanju odnosno izvršenju krivične sankcije ili su čekale početak njenog izvršenja.²

Pored ovog Informativnog dokumenta koji se u jednom dijelu posebno bavi pitanjima osoba na izvršenju krivičnih sankcija, Evropski komitet za sprečavanje mučenja (CPT) objavio je Izjavu o principima vezanim za tretman lica lišenih slobode u kontekstu pandemije zaraze korona virusom COVID-19,

¹ Informativni dokument Vijeća Evrope, SG/Inf(2020)1 od 17. aprila 2020. Pod nazivom “Poštovanje demokratije, vladavine zakona i ljudskih prava u kontekstu zdravstvene krize izazvane COVID-om 19 – alati za države članice” (Informativni dokument)

² O čemu posebno govori citirani akt koji ćemo u nastavku interpretirati.

u kojem se između ostalog naglašava da “zaštitne mjere nikada ne smiju rezultirati neljudskim ili ponižavajućim postupanjem sa licima lišenim slobode.”³

U zavisnosti od vrste, prirode, dužine trajanja i oblika izvršenja krivične sankcije donesene su različite mjere. U Bosni i Hercegovini sistem izvršenja krivičnih sankcija uređen je na četiri nivoa pa imamo propise koji uređuju izvršenje krivičnih sankcija na nivou Bosne i Hercegovine, na nivou entiteta, na nivou Brčko distrikta BiH i u FBiH na nivou kantona. Također prisutna je kategorizacija u pogledu starosti učinilaca krivičnog djela tako da imamo različite uređene sisteme izvršenja krivičnih sankcija za maloljetnike i posebni *lex specialis*, i za punoljetne učinioce krivičnih djela. Posebni sistemi izvršenja odnosno primjena krivičnih sankcija prepoznati su i u odnosu na činjenicu da li je riječ o izvršenju krivične sankcije lišenja slobode ili o izvršenju takozvanih alternativnih sankcija koje se izvršavaju u zajednici odnosno na slobodi.

S obzirom na ovakvu raznolikost u pristupu, ovom prilikom predstaviti ćemo specifičnosti pojedinih sistema izvršenja krivičnih sankcija lišenja slobode: kazne zatvora, kazne maloljetničkog zatvora i zavodskih odgojnih mjera kod maloljetnika te mjere pritvora, i s druge strane alternativnih sankcija, koje se izvršavaju u zajednici, poput rada za opće dobro na slobodi, kućnog zatvora s elektronskim nadzorom i sl., kao i neke od alternativnih sankcija koje su se izricale maloljetnicima, poput pojačanog nadzora centra za socijalni rad, izvršenja nekih od posebnih obaveza poput redovnog pohađanja škole, rada u humanitarnoj organizaciji i sl.

U pojedinim oblastima bilo je ozbiljnih intervencija, poput prijedloga za donošenje posebnih zakona koji regulišu ovu oblast. Pojedini organi vlasti odlučili su se za donošenje posebnih odluka od strane nadležnih ministarstava i u njima davanje seta mjera kako se treba ponašati u datim situacijama, dok se u pogledu nekih alternativnih sankcija nisu donosili nikakvi posebni propisi ni odluke, nego su se izdavala privremena uputstva kako se treba “ponašati” u posebnim okolnostima kao što je pandemija. Ovom prilikom posebno naglašavamo aktivnosti pojedinih međunarodnih organizacija ili tijela – UNICEF-a i CPT-a, koji su dali instrukcije ili smjernice nadležnim ministarstvima ili drugim tijelima kojih se principa ili pravila trebaju odnosno moraju pridržavati u vrijeme pandemije.⁴

³ [Izjavu o principima vezanim za tretman lica lišenih slobode u kontekstu pandemije zaraze korona virusom COVID-19](https://www.coe.int/bs/web/sarajevo/vijesti/-/asset_publisher/DuKPIRcfHuhP/content/statement-of-principles-relating-to-the-treatment-of-persons-deprived-of-their-liberty-in-the-context-of-the-coronavirus-disease-covid-19-pandemic?_101_INSTANCE_DuKPIRcfHuhP_viewMode=view/). Vidi na: https://www.coe.int/bs/web/sarajevo/vijesti/-/asset_publisher/DuKPIRcfHuhP/content/statement-of-principles-relating-to-the-treatment-of-persons-deprived-of-their-liberty-in-the-context-of-the-coronavirus-disease-covid-19-pandemic?_101_INSTANCE_DuKPIRcfHuhP_viewMode=view/

⁴ O spomenutim principima i mjerama biće naznaka i više riječi u nastavku.

1. IZVRŠENJE KAZNE ZATVORA I MJERE PRITVORA TOKOM PANDEMIJE – MEĐUNARODNI OKVIR

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i slobode (EKLJP), kao najvažniji međunarodni dokument, posebnu brigu vodi o osobama lišenim slobode zahtijevajući kontinuirani i sveobuhvatni nadzor nad zaštitom ljudskih prava koja su zagantovana u takvim uslovima. Ovdje se prevashodno misli na član 3 EKLJP-a, koji se odnosi na zabranu mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja. U vanrednim okolnostima poput pandemije Covida-19, od svih država članica zahtijeva se da obezbijede odgovarajući nivo zdravstvene zaštite za osobe lišene slobode. U tom smislu u spomenutom Informativnom dokumentu naglašeno je da “pravo na život i zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja spadaju u ključna prava po EKLJP jer u odnosu na njih nisu dozvoljena nikakva odstupanja, čak ni u vrijeme javne opasnosti kakva je COVID-19. Dosljedno se na njih gleda kao na prava koja zahtijevaju pozitivnu obavezu pružanja zaštite osobama koje se nalaze pod brigom države, od smrtonosnih bolesti i njima uzrokovane patnje.”

Svaka intervencija države mora imati prevashodni cilj, a to je zaštita zdravlja i života osoba lišenih slobode. Kako je to naglašeno i u Izjavi o principima “neprimjeren nivo zdravstvene zaštite može brzo da uzrokuje situacije koje potpadaju pod ‘nečovječno i ponižavajuće postupanje’.”

Izjava o principima sadrži deset principa koji se postavljaju pred organe nadležne za postupanje s osobama lišenim slobode na području koje obuhvaća Vijeće Evrope. Izjava nije obavezujući dokument državama članicama, ali je izuzetno značajan “putokaz” nacionalnim tijelima za to u kakvom kontekstu i u kom obimu mogu da pruže zaštitu i postave ograničenja zagantovanih ljudskih prava osobama lišenim slobode.

Tako se navedeni principi odnose na različite ustanove u kojima su smještene osobe lišene slobode poput: prostorije za policijsko zadržavanje, kazneno-popravne ustanove, centra za imigracioni pritvor, psihijatrijskih bolnica i domova socijalnog zbrinjavanja, kao i različitih novouspostavljenih objekata ili zona u koje se osobe smještaju u karantin u kontekstu pandemije Covida-19.⁵ Pored osoba lišenih slobode principi štite i osoblje koje radi u navedenim ustanovama istovremeno naglašavajući da je neophodno omogućiti pristup nezavisnim nacionalnim tijelima radi uvida u nivo zaštite zagantovanih prava.

Adekvatni kapaciteti ne podrazumijevaju samo prostorne kapacitete, nego

⁵ Informativni dokument str. 5.

i dostatna materijalna sredstva koja se prevashodno odnose na obezbjeđivanje većeg nivoa zdravstvene zaštite kao i adekvatan broj osoblja koje radi u takvim ustanovama, posebno onog koje pruža zdravstvenu i psihološku pomoć i podršku osobama lišenih slobode. U tom smislu treći princip zahtijeva povećanje broja raspoloživog osoblja, a osoblje treba dobiti svu stručnu podršku, uživati zaštitu zdravlja i ličnu sigurnost, kao i potrebnu obuku kako bi moglo nastaviti ispunjavati svoje zadatke u mjestima lišenja slobode. Također, posebno treba spomenuti peti princip koji naglašava da bliski kontakti potiču širenje virusa, te svi nadležni organi trebaju uložiti koncentrisane napore kako bi se pribjeglo alternativama lišenju slobode. Takav pristup je imperativan, posebno u situacijama pretrpanosti kapaciteta. Nadalje, organi vlasti trebali bi još više koristiti alternative pritvoru, preinačenje kazni, raniji otpust i probaciju; ponovno procjenjivati potrebu za daljim prisilnim smještajem psihijatrijskih pacijenata; otpust ili puštanje korisnika domova za socijalno staranje na njegu u zajednici, koje god da je od ovih rješenja prihvatljivije; te se suzdržati, do najveće moguće mjere, od pritvaranja migranata. Izričitim propagiranjem primjene i izricanja alternativnih modela potvrđuje se ideja humanije i liberalnije reakcije na kriminalitet korištenjem svih prednosti koje ona nosi.

U vremenu pandemije mjere zdravstvene zaštite svakako imaju posebno mjesto, tako je i u okviru navedenih principa posebno naglašeno obezbjeđivanje zdravstvene zaštite. Naglašava se da će biti potrebno posvetiti posebnu pažnju specifičnim potrebama osoba lišenih slobode s posebnim osvrtom na ranjive grupe i/ili rizične grupe, kao što su starije osobe i osobe s već postojećim zdravstvenim problemima. Ovo obuhvata, između ostalog, skrining na postojanje koronavirusa i načine pružanja intenzivne njege, ako je to potrebno. Nadalje, osoblje bi u ovakvim vremenima trebalo osobama lišenim slobode pružiti dodatnu psihološku pomoć. Tretman izolovanih osoba unutar ustanove, koje su zaražene ili se sumnja da su zaražene, treba da omogući komunikaciju s drugim osobama.

Iako je zakonito i razumno obustaviti aktivnosti koje nisu od suštinskog značaja, osnovna prava osoba lišenih slobode tokom pandemije moraju se u potpunosti poštovati. Ovo posebno obuhvaća pravo na održavanje adekvatne lične higijene (uključujući pristup toploj vodi i sapunu) i pravo na svakodnevni pristup svježem zraku (u trajanju od barem sat vremena). Nadalje, bilo kakva ograničenja kontakata s vanjskim svijetom, uključujući posjete, trebaju biti kompenzirana slobodnijim pristupom alternativnim načinima komunikacije (kao što su telefon ili komunikacija putem interneta/Voice-over-Internet-Protocol).

Navedeni principi zaslužili su posebnu pažnju jer su poslužili nadležnim organima u BiH da u skladu s njima i pronalazeći osnovanost u domaćoj legislativi donesu određene propise ili odluke, koje obezbjeđuju zaštitu osnovnih ljudskih prava osoba lišenih slobode u vremenu pandemije Covida-19.

Ovom prilikom spomenut ćemo i izuzetno važnu instrukciju/informaciju svjetske organizacije UNICEF⁶. UNICEF putem navedenih informacija želi pružiti podršku osobama koje praktično rade na zaštiti djece kako bi na bolji način odgovorile na rizike po zaštitu djece tokom pandemije Covida-19. Tako su neki od rizika za dječiju zaštitu uočeni tokom aktuelne pandemije, a neki predstavljaju potencijalne rizike koji su zapaženi tokom ranijih epidemija zaraznih bolesti. U tom smislu su u povećanom riziku zbog ograničene podrške djeca koja su **u sukobu sa zakonom, uključujući i djecu lišenu slobode**. Posebno se naglašava obezbjeđivanje povećane adekvatne zdravstvene zaštite i obrazovanja, s obzirom na to da se u okolnostima pandemije nastava odvija online, te postoji rizik da ovoj kategoriji djece to može biti na određeni način ograničeno.

2.1. POLOŽAJ OSOBA LIŠENIH SLOBODE U BOSNI I HERCEGOVINI I PANDEMIJA

Važećim propisima, koji uređuju oblast izvršenja krivičnih sankcija lišenja slobode u BiH, predviđene su određene mogućnosti u specifičnim okolnostima kao što je pandemija. Propisi se odnose na mogućnosti nadležnih državnih organa da pruže posebnu pomoć i zaštitu osobama lišenim slobode, odnosno mogućnost da im uskrate određena zagarantovana prava u cilju zaštite njihovog života i zdravlja kao i zaštite ostalih ljudi. U tu svrhu nadležna tijela, ministarstva pravde ili sud, donose određene odluke ili akte koji sadrže uputstva ili mjere postupanja u datim situacijama.

Riječ je o mogućnostima: **odgode početka izvršenja ili prekida izvršenja** kazne zatvora ili neke druge krivične sankcije lišenja slobode zbog bolesti, sve dok ta bolest traje; **uskraćivanja prava na pogodnosti** za određeni period u izuzetnim prilikama, a naročito u slučaju epidemije, elementarnih nepogoda ili kada to nalažu interesi sigurnosti ili iz drugih opravdanih razloga u skladu sa zakonom i drugim propisima. Uskraćivanje pogodnosti upravnik zavoda

⁶ Alijansa za zaštitu djece u humanitarnim aktivnostima, Tehnička informacija: Zaštita djece za vrijeme pandemije koronavirusa, verzija 1, mart 2019 (The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action, Technical Note: Protection of Children during the Coronavirus Pandemic, Version 1, March 2019) <https://www.unicef.org/bih/media/4956/file/Za%C5%A1tita%20djece%20za%20vrijeme%20pandemije%20COVID-19.pdf>

može ograničiti na period do mjesec dana, s tim da zbog posebnih prilika ova mjera može biti produžena za još 30 dana po odobrenju ministra pravde.

Pored ovog općeg stava, u članu 59a Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora i drugih mjera BiH navedena su **ograničenja prava na posjete članova porodica ili drugih osoba po izboru osobe lišene slobode**, tako da to pravo može biti podvrgnuto formalnostima, uslovima ili ograničenjima propisanim Zakonom BiH o izvršenju krivičnih sankcija pritvora i drugih mjera ili međunarodnim ugovorom, posebno ako je to neophodno u demokratskom društvu radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Navedena ograničenja postavljena su u cilju pravilnog održavanja sistema izvršenja mjere pritvora i kazne zatvora, unutrašnjeg reda i discipline, sprečavanja svakog pokušaja bijega ili drugog ponašanja koje ozbiljno ugrožava sigurnosni sistem zavoda. Postavljanje ograničenja je bitno i ako, zbog svojih postupaka ili statusa, osobe lišene slobode predstavljaju posebnu opasnost, odnosno ako su označene kao visokorizične za sigurnost zavoda, javnost i javni poredak društvene zajednice.⁷ Predviđeno je i donošenje niza drugih mjera u cilju zaštite prava i zdravlja osoba lišenih slobode i očuvanja njihovih zagarantovanih prava, a u skladu sa ovlaštenjima koja imaju ministarstva pravde, jer su ustanove za izvršenje sankcija lišenja slobode posebne ustanove u sastavu i pod neposrednim nadzorom i odgovornosti ministarstava pravde.

Na nivou BiH, u proceduri je Prijedlog Zakona o privremenim mjerama u radu pravosudnih i drugih tijela Bosne i Hercegovine za vrijeme stanja prirodne ili druge nesreće na teritoriji Bosne i Hercegovine. U okviru ovog prijedloga predviđene su određene mjere kod izvršenja krivičnih sankcija i mjere pritvora sadržane u tri člana.

Na nivou entiteta nije bilo ovakvih intervencija, nego su donesene naredbe koje sadrže uputstva i popis mjera o načinu postupanja u ovakvim situacijama. U kontekstu navedenog nadležna entitetska ministarstva, tj. Ministarstvo pravde FBiH i Ministarstvo pravde RS, a u skladu sa spomenutim principima CPT-a, preporukama i odlukama kriznih štabova i pravilima penološke prakse, donijela su set mjera kojima su u cilju preventivnog djelovanja i sprečavanja širenja zaraze od Covida-19, odnosno u cilju postupanja u slučaju pojave zaraze, dala određene smjernice ili naredbe.

⁷ Pravilnik o dopunama pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik BiH" 54/14.

Upućene su ustanovama u kojima se izdržava kazna zatvora, kazna maloljetničkog zatvora, mjera pritvora i zavodska odgojna mjera upućivanje u odgojno-popravni dom.

Navedenim mjerama traži se da se **nivo održavanje lične i opće higijene** podigne na najveći nivo redovnom dezinfekcijom ruku, obuće i odjeće, prostorija, pribora i sl. Zahtijeva se da se osobe lišene slobode upoznaju s novonastalom situacijom i pojavom pandemije Covida-19, i u tom smislu da se održe edukacije o provođenju mjera zaštite te mjera postupanja u slučaju pojave simptoma zaraze ili zaraze ovim virusom. Ista edukacija i upoznavanje predviđeno je i za zaposleno osoblje te njihove postupke u slučajevima pojave simptoma ili zaraze. Kazneno-popravnim zavodima je posebno naglašeno da je neophodno u slučaju pojave simptoma zaraze takve osobe smjestiti u izolaciju u izolacione prostorije, koje će se pripremiti isključivo za te potrebe. Također je naređeno da se obezbijedi kompletna zaštitna oprema za osoblje kazneno-popravnog zavoda koje će u slučaju zaraze biti u kontaktu sa zaraženim. To podrazumijeva zdravstveno osoblje, odgajatelje i pripadnike straže. U slučaju potvrđivanja zaraze takve osobe bile bi izmještene u odgovarajuće zdravstvene ustanove van kazneno-popravnih zavoda. U svrhu provođenja navedenih mjera zdravstvene zaštite kao i izvršenja i primanja uputstava, neophodna je svakodnevna komunikacija s lokalnim zdravstvenim ustanovama.

Poseban set mjera usmjeren je na **ograničavanje prava zatvorenika i maloljetnika** koji izdržavaju odgojnu mjeru upućivanje u odgojno-popravni dom, a odnosi se na privremeni prekid korištenja prava na vanzavodske pogodnosti i rada zatvorenika koji se koriste odnosno obavlja van kazneno-popravnih zavoda, kao i prekid ostvarivanja prava na posjete članova porodica i drugih osoba. Isto tako privremeno je prekinuto korištenje prava na posjete zatvorenika kulturnim i sportskim manifestacijama koje se organizuju van kazneno-popravnih zavoda. Svako od privremeno prekinutih prava predstavlja prava koja su podrazumijevala kontakte s osobama van kazneno-popravnih zavoda te rizik od zaraze a potom širenja zaraze unutar kazneno-popravnih zavoda što bi imalo velike posljedice. Kako je riječ o prekidu stečenih prava na korištenje vanzavodske pogodnosti i ostvarivanje prava na posjete, sva navedena prava će se iskoristiti nakon prestanka pandemije Covida-19, odnosno kada se za to steknu uslovi u skladu s odlukama kriznih štabova.⁸

⁸ Prema posljednjim informacijama iz kontakta s nadležnim ministarstvima, navedene naredbe o korištenju prekinutih prava na pogodnosti i posjete na snazi su do 1. 6. 2020. godine, nakon čega se očekuje nastavak korištenja navedenih prava.

Upućivanje novih osoba, zatvorenika ili pritvorenika, u vrijeme pandemije nije bilo privremeno obustavljeno. U spomenutom Prijedlogu Zakona o privremenim mjerama u radu pravosudnih i drugih tijela Bosne i Hercegovine za vrijeme stanja prirodne ili druge nesreće na teritoriji Bosne i Hercegovine predviđeno je da se na izdržavanje kazne ne upućuju zatvorenici kojima je izrečena kazna zatvora do pet godina, osim za pojedine osuđenike koji su počinili krivična djela taksativno nabrojana u datom članu.⁹ S druge strane nije predviđena zabrana upućivanja na izvršenje mjere pritvora, ali su predložene posebne procedure kod prijema novih zatvorenika i pritvorenika. Predviđa se da se upućena osuđena osoba ili pritvorenik prije prijema u kazneno-popravni zavod testiraju na Covid-19, pa u slučaju pozitivnog rezultata testa i potvrde zaraze osuđenoj osobi bi se odgodio početak izvršenja kazne zatvora zbog bolesti, a pritvoreniku početak izvršenja mjere pritvora. U svakom slučaju, kod prijema osuđenika ili pritvorenika, bez obzira na negativan nalaz testa, takve osobe bi se trebale smjestiti u posebne prostorije za izolaciju na 14 dana. Iako nije bilo zvaničnih akata donesenih od strane entitetskih ministarstava pravde, a u skladu s odlukama kriznih štabova, kod prijema novih osuđenika ili pritvorenika u kazneno-popravne zavode u entitetima bila je praksa da se novoprimitljeni smještaju 14 dana u izolaciju gdje im se pratilo zdravstveno stanje prema zvaničnim uputama. U slučaju pojave simptoma, takve osobe bi se upućivale u zdravstvene ustanove. Što se tiče ostalih zavodskih odgojnih mjera za maloljetnike, osim mjere upućivanja u odgojno-popravni dom, primjenjivala su se ista pravila kao kod izvršenja kazne maloljetničkog zatvora. Potrebna uputstva dali su organi izvršenja tih sankcija, a to su centri za socijalni rad odnosno nadležna ministarstva iz oblasti socijalne zaštite.

3. ALTERNATIVNE SANKCIJE

Kao što smo i naveli na samom početku, pored krivičnih sankcija lišenja slobode postoji veliki broj krivičnih sankcija koje se izvršavaju u zajednici – alternativne sankcije. Krivično zakonodavstvo BiH ima veći broj alternativnih sankcija (novčana kazna, sudska opomena, uslovna osuda, rad za opće dobro na slobodi, kućni zatvor s elektronskim nadzorom, zamjena kazne zatvora novčanom kaznom za punoljetne počinioce krivičnih djela, dok se maloljetnicima mogu izreći mjere pojačanog nadzora, posebne obaveze, sudska opomena i odgođeno izricanje kazne maloljetničkog zatvora), ali u kontekstu njihove primjene i izvršenja za punoljetne nije bilo nikakvih odluka niti naredbi za vrijeme pandemije. U slučaju izvršenja alternativnih krivičnih

⁹ Članovi 9–11 Prijedloga Zakona o privremenim mjerama u radu pravosudnih i drugih tijela BiH za vrijeme stanja prirodne ili druge nesreće na teritoriji Bosne i Hercegovine. U ovom prijedlogu predviđeno je da se za vrijeme važenja ovog zakona prekine zastarijevanje izvršenja kazne zatvora.

sankcija za maloljetnike, sud i nadležna ministarstva donijeli su posebne odluke koje se odnose izvršenje pojedinih alternativnih sankcija. Tako je izvršenje mjere upućivanje u odgojni centar privremeno prekinuto. Izvršenje mjera pojačanog nadzora nije prekinuto, nego se oblik provođenja mjera prilagodio postojećim okolnostima pa se nadzor vršio *online* preko dostupnih tehničkih sredstava. Posebne obaveze provodile su se samo u mjeri u kojoj je to bilo moguće bez rizika zaraze.

Međutim, podsjetit ćemo na jedan od značajnih principa CPT-a koji je preporučio državama članicama VE da posežu za izricanjem i primjenom alternativnih modela kazni lišenja slobode ili mjerom pritvora, kako bi se smanjio rizik od zaraze i širenja zaraze Covidom-19. Ako posmatramo na drugi način, upravo ta karakteristika alternativnih sankcija, da se izvršavaju u zajednici, pri čemu osuđenici mogu biti u kontaktu s više ljudi ili doći u situaciju ograničenja određenih prava radi nemogućnosti izvršenja određene alternativne sankcije, predstavlja svojevrsni nedostatak alternativnih sankcija u ovakvoj situaciji. Ovom prilikom nećemo se baviti primjenom i izvršenjem svih alternativnih sankcija, nego ćemo se osvrnuti na jednu izuzetno značajnu i specifičnu alternativnu sankciju i njeno izvršenje tokom pandemije, a to je rad za opće dobro na slobodi.

Rad za opće dobro na slobodi je alternativna sankcija koja se izriče počiniocu krivičnog djela kome je utvrđena kazna zatvora do jedne godine da umjesto odlaska u zatvor svoju kaznu može "odraditi" dobrovoljnim radom u nekom pravnom licu do maksimalnih 90 dana rada, pri čemu uživa sva prava iz radnog odnosa koja se odnose na radno vrijeme, korištenje pauza, osiguranje, topli obrok i sl. Alternativnu sankciju rad za opće dobro na slobodi izvršavaju ministarstva pravde i uprave na nivou kantona. U kontaktu s predstavnicima Sektora za pravosuđe i izvršenje sankcija i mjera Ministarstva pravde i uprave KS saznali smo da pandemija nije dovela do donošenja nekih posebnih akata, dokumenata – odluka vezanih za promjene u sistemu izvršenja ove alternativne sankcije, ali je poslodavcima, pravnim licima, sugerisano da je u slučaju potrebe mogu promijeniti planirano vrijeme izvršenja sankcije odnosno plan obavljanja rada ili eventualno prekinuti izvršenje ove sankcije, prekinuti rad. Rad se obavljao uz primjenu epidemioloških mjera kojih su se pridržavali i svi ostali uposlenici. Uglavnom se odnosio na korištenje adekvatne opreme (odijela, maski, rukavica, sredstava za dezinfekciju i sl.). Raspored dolazaka na posao i broj radnih sati bili su usklađeni s potrebama pravnog lica. Također je usaglašeno da se sistem izvršenja sankcije rada za opće dobro na slobodi prilagodi režimu rada pravnog lica i ostalih uposlenika u skladu s uslovima rada u vrijeme pandemije, odnosno u skladu s propisima o radu koji vrijede i za sve ostale uposlenike. Ovo se uglavnom odnosilo na

skraćeno radno vrijeme, dok se broj sati rada računao kao puno radno vrijeme, odnosno puni broj sati rada, kako je to bilo planirano planom izvršenja alternativne sankcije rada za opće dobro na slobodi.

ZAKLJUČNA RAZMIŠLJANJA

Zanimljivost o izvršenju alternativne sankcije rada za opće dobro na slobodi je na određeni način prikazala da vrijeme pandemije stavlja na "ispit" cijeli sistem jedne države, a posebno podsisteme koji regulišu život i odnose specifičnim kategorijama ljudi kao što su počinioci krivičnih djela koji izvršavaju ili izdržavaju izrečenu sankciju. Naša država pokazala se odgovornom i efikasnom u pogledu preduzimanja mjera za sprečavanje zaraze i širenja zaraze Covidom-19 među nemalim brojem osoba koje su počinile krivična djela, a posebno osoba koje se nalaze na izdržavanju kazne lišenja slobode ili mjere pritvora, koje su zbog okupljanja velikog broja ljudi na malom prostoru i svih drugih specifičnosti, zaista bili itekako rizična kategorija. Prema informacijama ministarstava pravde, dosad nije bilo slučajeva zaraze zatvorenika ili pritvorenika odnosno maloljetnika na izdržavanju mjere upućivanja u odgojno-popravni dom u zatvorskim sistemima entiteta. Bila su potvrđena dva slučaja zaraze uposlenika u Kazneno-popravnom zavodu Mostar, što nije uticalo na situaciju u tom zavodu. Većina sistema primjene i izvršenja krivičnih i alternativnih sankcija funkcionisala je nesmetano. Međutim, ne treba proći neopaženo činjenica da je Prijedlog Zakona na nivou Bosne i Hercegovine sa zakašnjenjem bio stavljen u proceduru (sredina aprila) i da u vrijeme pisanja ovog rada još uvijek nije usvojen (sredina maja). Isto tako, pokazala se potreba za donošenjem podzakonskih akata koji bi predviđjeli preduzimanje određenih mjera u ovakvim, posebnim okolnostima u slučajevima izvršenja alternativnih sankcija, posebno zato što se one izvršavaju ili primjenjuju u zajednici, odnosno sistemi njihove primjene ili izvršenja u vanrednim okolnostima trpe velike promjene.